

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ИШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нің Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлениң органы

№ 220 (10512) | 1977 чылдың сентябрь 18, воскресенье | 1925 чылда үздөлүштүргөн | Өрткө 2 кол.

БАЙЫРЛЫГ ХУРАЛ

Совет Эвилели эң улуг арга-арымыг күрүсе. Чурт бодунуң ногаан байлаан ишпимшиг-биле камгалап, көскөн кыштарның ортуна чаа кышты олуттуң, арга-арыгның чайгаар өзеригге дузалап турар. Байдустан байлаан көвүдедиң, кышты белеткен болган болбоайрадың кылым турарларын эң дээрлери Москвага сентябрь 16-да арга-арыг акыдакчыларының чаңыл болган хуңуу демдегээр-биле чыгып келген. Архателсинин целлюлоза-саамык компанията болуп өрткөң Улуг Октябрьның 60 чылыгга тураскааткан социалист чурттарның найралчы элөөтүн киргизилери анаа олутурушкан. ССРЭ-нің Министрлер Чөвүлениң Арга-арыг акыл-агының күрүсе комитетинин даргазы Г. И. Воробьев илетке кылган. Хуралдың элөөтүн СЭКП Төв Комитетинде, ССРЭ-нің Дээди Советинин Президиумунда, ССРЭ-нің Министрлер Чөвүлениң Байырлыг чагааны чагыс эл-сеткилдиң хуңуу алганар.

КУСКУ ЧЕР АҢДАРЫЛГАЗЫ

Коммунист партия болган Совет чааа бедик дүжүттү өстүрүп алдыртыңа чер аймактын агроэкономика салгырының чутуламын үргүчү айтың. Бо талам-биле дөңгөң хем-чөгөрүн ап келген. Оон уламгаан чурттуң тараа ажаан турар районунда «Күскү чер аңдыртылган» — бедик дүжүттү үндөткөн. «Козбай тарачын» ажааттыр-ла, оң орунче тракторист кирер деп алаунар ажааттыр. Күскү чер аңдыртылган бистин республикада база түзүк. Күскү чер аңдыртылган — бок үнүштер-биле демекширинин агроэкономика араларының эң-не ажааттың. Оон ийи черин аңдыртылган белеткен алдыра, чаан удуз ажаар болган тракторлар чарыкчылар ажаан элөө болур. Күскү аңдыртылган чере хар-да, чаче-да шыгы ханы синер, үнүш чутула бугадедер база хой чыгылар. Бо бүтүнү ажааттыңа дүжүт бедик болур.

Октябрьның юбилейинге тураскааткан жүлзөлгелер жүүселдезин хынап тур бис

Улуг Октябрьның 60 чыл онга белетиледе шиптирлик үе-чадазы келген. Ол улуг байырагга уткуштур алдында жүлзөлгелерин күүсеттинин турарының дугайында СЭКП Чөөн-Хемчик районунун бирги секретары Н. С. Бойду-биле бистин корреспондентивис интервью кылган.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ БАЗЫМНАР

Ишпимшиг-биле амырга, бо адир-ды улам ийи хөгжүдериң, ишпимшиг чылдарының аргалары бар, перспективалар тургустуруп турар. Малдың аялалдык-чөмөрлөгөн эки-жидеринде, шөр болган м-келдерин ажил-агылдар чал-на өгелер организастан Дыка хой малчылар өлкө-кыштап чаан белеткен алган. Септелге эволюция ажил-агылдарга тургускан, олар ажилды уламчыла-уу юбилейластан. Септелге 12-де келсе, Бугулар алырга, район сипен планын 66,2 хуу, бугу-бүрү чөмөрүн 112,7 хуу, ишпимшиг сипен дала-нын белеткөөрүн 58 хуу, сенаж салыры 27,4 хуу күүсеткен. Малга чөм белеткен эген-дин тура организастан, бедик темпийн чуртунан «Октябрь 30 чылы», «Сүт-Хөл», «Алдан-Мадыр» совхозтар планын күүсеткен чөмүшүлү берген. Белеткен бугу сипен чуртун кезип преестан. Силоо салыры ишпак ажилдары «мурнакчи» технолология ажилдар таламы-биле ам-даа удуз күнжүшкүлери үндүрер алар. Район 21500 тонна сипен белеткөөр планын күүседир аргалы, ишпактап малды күлүз чөмөрүнүн чөчүр күлүзүлүр тургузуп ап шыдар.

КУҮСЕТТИНЕР

Мөңгүн-Тайга райо-зунуң коллективин бо чылдың сес айларының планын ажыр күүсеткен. Нитизи-биле 1 миллион 401 муң рубльди кирер тургаш, ону 1 миллион 444 муң рубль чедирин болгаш план-далганы 103,8 хуу күүсеткен. Оң иштинен бараан саарылгазындан 1 миллион 377 муң рубльди кирер тургаш, ону 1 миллион 416 муң рубль чедирин. Нитизиниң чөмөнчүлүгү чөмөрүн 24 муң рубльди кирер планын 28 хуу чедирин, планын 116 хуу күүсеткен. Районунуң садыг шугу-мунда амылга бедик күрү-зүлгүлүр болуп, садып алычыларын хундуктелин чедип алган мурнакчылар элөө эвес. Ынагыларга район төүндө илетүр бараан-нар магазининиң эргелекчи-зи, Тыва АССР-нің садым-ны болгаш нитизиниң чөмөнчүлүгүн алдыртып ажилдакчы Д. Д. С. Чан-дан, Кызыл-Хал суурда хо-лушак барааннар магази-нин эргелекчиси С. Н. Борбаш, Мукур-Асында аш-чөм барааннар магази-нин эргелекчиси Г. Куулар, ажил-агыл барааннар магазининиң эргелекчиси Ф. Даржаз, ном магазини-нин эргелекчиси С. Маанын, автоталкарларын садым-ны-чөмөчүлүр О. Бай-лаң-оол, С. Мандарас олар-ны болгаш өскөлерин-даа хамаарыштырып болур.

— Юбилейг чылда ра-йонун ажил-ишчилери улуг, харымсалгаң хуңууларын алган болган. Оон күүселдези-ланды бок турарыңа чутула берип көрүрөң, Николай Сюрюкович.

ЧӨӨН-ХЕМЧИКТИҢ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРЫ БО ЧЫЛЫҢ КҮРҮНЭГЕ:

сүттү—3760 тоннаны;
эътти—2650 тоннаны;
дүктү—402 тоннаны садарын хүлээн-ген.

СЕС АЙЛАРДА САТКАНЫ:

сүт—2052 тонна;
эът—978 тонна;
дүк—327 тонна.

демегээр өскөр? — Чөмөрлөгөн төлөткөң үзүп ийирин, районда 52 хой-бу тоурүр чүс хойдан-на 90—113 хураганы менди алган. Оларын аразында СЭКП-нің XXII съездин аттыг совхозта Ч. Саг, «Октябрь 30 чылы» совхозта А. Ондар, «Алдан-Мадырда» Д. Ооржак, О. Монгуш, «Большевикте» Э. Ховалдыг, «Чыраа-Бажы» совхозта М. Чола олар бар. Саатчыларын «Большевик» совхозта А. Иргит, Т. Кара-Сал, Ч. Куулар, СЭКП-нің XXII съездин аттыг совхозта Д. Ондар, А. Монгуш олар эң бедик көрүзүлгелерин ажил-дан, саар бер ишкөн-не 1677—1762 кг сүтү сагган.

— Мал ажилын хөгжүдери-ниң, оң продуктууун бедил-деринин элөө эвес куралы-ры бар-дыр. Ычалаа-даа че-дишпимшиге өскүрүп бол-бай чамдык түшүндөр бай-гын турар болганда амыг үеде чурдак кол күнжөңгөн уга-ларчыгал, Николай Сюрю-кович? — Мал ажилын чамдык продуктуларын бугулар, күрү-нег саар таламы-биле хон-дуп турар бис. Ээт саарыны-не сүт аилар планы чөмкү хун-перде күүсеттине бар. Күрү-нег элөө хой тонна дүктү че-дир садып шыдаван бис. То-рүр чүс башка ошааттар чал-тол чөмөр алдымайн ту-рарыңа малдың баш саын өстүрүп чүзүп ажил-биле бер-дегештирерик. Малдың хон-дуп элөөгө-даа, чамдык малчыларын харымсалга чо-гулган малды оораалар, чы-дир таварылгалар бар. Чыд эгендин бөр 11 муң ажил-баш мейлесте бода болган шөр мал хоруан. Ычтапша бо ажилды организастандык чөмөрүн чалайды, песса-де, контрольду күштелдерини партия, совет болган ажил-ды организастан ишпимшиг турар. Мал ажилында бойдалды

Ишпимшиг бода малды хой-биле тургузуу амыраарын арага-ры бар. Ол согулда-биле СЭКП-нің XXII съездин ат-тыг совхозта 1200 бода малды тургузуу амыраар шөл-дү түзүп дооруп турар. «Чы-раа-Бажы», «Алдан-Мадыр» совхозтарда бода малды септи-рип амыраар шөлдөр түзүп бол-ган ажил-агылдарын шөр малды тургузуу амыраар 5 пункт бо чылды ажилдагы-лар кирер. «Тыва» совхозта аныяк бода мал амыраары-биле ажил-агылдар аразында кооп-ерасташканын организа-стан, анаа 1500 ажил мол-дуртаны мөөшөр. Агаар-бойдустан бойдалып калдыктын болганында сүттү чок черде тарааны хой-көзүн үндүр турар. Дүктү ажалдык-биле калды мал чө-мишпик белеткелече бугу күш-паша.

ШАЛЫПЧЫ ИШТЕ

Тываның В. И. Ленин аттыг даг-дугу арыгаар комбинаты, тын бодунуң рудадан даг-дугу арыгаар негизин коллектив Улуг Октябрьның 60 чылыга күш-ажылы белеткелерин ужуражыр дөш шалыпчы иште хаара туттуган. Ол негизин ийги болган дөңгөң ээлчегери бо айнык бирги 7 хонунда шалыпчы ажилдан, ээлчегер аразында чарышка тилектин болган. Бирги ескенини В. В. Достушунге удурган № 2 ээлчег өрткөн негизде 84,6 тонна даг-дугу арыгаар планын 94 тонна чедирген. Ай эгендин бөр бо ээлчегин ажил-ишчилери 131,33 тонна даг-дугу арыгаар, планын 8,7 тоннага ажырган. Бо ээлчег дөңгөң-хөрескелдерин ажил чок турар чорун бодурбай, кымак ажилдаан, ээлчегер аразында чарыштын мурунку одуруун баштан турар. Улуг Октябрьның байырагында чөмөр 1 ай ажил үе ар-кай. Бодунуң рудадан даг-дугу арыгаар негизин бирги ескенилени ийги ээлчегин даг-дугу арыгаакчылары юбилей-ге уткуштур алган хуңууларын күүсеттине чокуштуган.

ЧУРУКТА: үрметкөөр установканын машинизи В. Баур (солгай таламында), ээлчег мастери В. Рапукин.

А. ЗАПЕВТИН фотогу.

ОЛАРЫҢ ҮЛҮҮ

Кымыл хоорайын албан организацаларының кол-лективтеринин нитизи ма-лыга 2064 тонна сипени белеткен берген аш бедил-ген планын 103,2 хуу күүсеткен. Оон 1366 тонна-ны Кызыл районунуң совхозтарына дужаган. Бүгү-нитизин хөрө бо-лур бо чутула келчипана республиканың «Сельхоз-техника» каттыжымшыны, ДОСААФ комитеди, № 4 профессионал-техн и т г училище, геология-ишпим-чи элөөдизиямы, авиабу-дурга болган өске-даа коллективтер ишпимшиг кирешин. Мал чөмөрүн белеткөөр таламы-биле ажил-агыл-ларга дуулаар шөф ажилдары ам-даа үргүчүлүр. К. МААДЫ.

ХАЙНЫШКЫННЫГ ИШ

Күскү тараа шөүңгөң шак бурдуу үндөң. Улуг Октябрь-ның 60 чылың төлөткөң утку-рунга белеткелешпаша, чер ажилдакчылары күрүнеге ко-до ажил-агылдың улам-на хой продуктууун бөрүнчө чүткү турар. Амыраарың темпийлер өр-ткөн чылдындан элөө бедик. Ол бода бүтү чертерге Ишто-во тараакчыларының депши-телег методун ажиллаанын түшүлө болур. Омскинин чер ажилдакчы-лары автоторларга чарык-милдон топпа тарааны чорут-канын. Бастырылганы доос-кони, мурунчы ажил-агылдар жокаларынга дуулаагы бер-ген. Кустанай областа Павло-аттыг совхоз тараа бастырыл-ганын баштай дооскан, бурун составы-биле жокамында чо-хотун тараа шөүңгөң чө-рүшкан. Литвада миллион гектар та-рааны ажаан алган, Республи-каның элөө кол районунуң да тараа көнөлдөр бүрүн доо-дулган. Бир гектардан орту-мак дүжүт 30 центнер ажил турар.

ҮЕ ДАЛАШТЫРЫП ТУР

Тываның агаар-бойдузу ширини. Бо чыл база-да берге чылдарың бирөөн болган: соок, чал болган калдыктын үзүктөмбөн. Оон уламга-дан тараа тарамык, чамы үгөн, а чамдык чер-лерде шууг ажаан алыр арга чок. Орпак чар-гаң чыгыш соода үгөн тараа чыгалоң, ишпак-чың чамык шөлдө башка тараа-биле соода үгөн тараа хоууна берген. Бок үнүш алаңга-ны соода чамыкчыларын шыгылган шөлдөрүн ха-раа оройлаан. Мындай бойдал бо чылды дуга-дугу ажаан алы-рыңа бергелериң. Күе база эрте дүжөр хпир: тайга кырында хар өстүрүп келген, эртен-келсе соогу аажок, үргү-чү чамык чал. Тарааны дүргөн болган шалып-чы ажаары эң чутула бооп турар. А ол дөңгө-белен эвес үлө—200 муң гектар черин тара-аны кезер болган баштар. Ол ажил-биле че-рескелер мал чөмөрүн белеткөөр, кышталарын септөөр, чыгыштар, картофель казар, нога ажаар, чер аңдыр болган өске-даа ажилдарын сулардын болбос дээр баштыгыр. Бо бүгү иш

кыян болган техника күжүн чөп ажилдарын, ажилды бидилди организастаның негиз турар. Утпен-ве тарааны дөңгөңгөн ажаар, черге чам-гыс мажак-даа, тараа-даа кыбас, ажаатан тара-ны шырарың арыгаар, саваның сарыпталар, черин аялдары— тарааның ажилдаан кой-чүт парды дээрин ай кымак-даа бидилтир апар-ган. Шөкүрай башкал тараа, ол бок үнүш ком-байны тарым турар. Чамык санын кезери база берге. Манас хой үе-шактын чарыгдалары чугаажок. Ычалаа-да тарааның ишпимшиг ху-лөткөң адалдык-биле күүседир турарлар. Чер-өрдө партия организацалары ажил-хөрес-тиг удурутуп, чогуу хөмөгөлериң ап турар. Дүжүт ажалдыкында 560 ажил комбайн, 340 жатка, хой-хой трактор болган өске-даа техника хаара туттуган. Бо ажилда механизаторлар, совхозтарын ажилчылары, бугу-дүргөлериң болган албан организацаларының ажилдычы-лары, студенттер болган сургуулар ишпимши-г кирешин турар. Мындай үеде кодоэ номму-

ныстырын харымсалгазы аажок улуг. Олар Улуг Октябрьның байырагында барааттык соци-алист чарышты баштар, бүгү масса-полити-к болган организацкы ажилды чөмүш күш-ажылы хөй-агылды көдөрүне угадылар, садыгын согулааны күүсеттине турарын че-дип алар дөш хой-нитин организацаларында удурутулганы улам күшүлгөдөр хөрөк. Социалист чарыштын элөөтүн өң калбас негиздеринде улуг хамаржыр. Кызыл бурдуу бөдүн кым хондуан турарың, мурунчыларын денелениге чөдөр дөш чүчү кыла чогурул дээр-ин согурун турар. Ындыг болганда партия организацалары, агитаторлар, политинфор-маторлар бо айтырларың күнжөңгөн күштел-дерин алар. Агитаторлар, хуралдар, согулар болган радио, беседа—шунтуу тарааны кыска хууаада чидирге чок ажаан алырыңа улаптан турар ужурулуг. Совхозтарын паркомшары ажилдын аргалар-ын болган хөмөрүн бидилди ажилдан, оларны улам сайырагыңың турган, дүжүт ажалдакыңа чамдык чөмөрүнүң чөмүн чы-дирган. Манас иштөөчүлүрүңа дужааламы улуг идири берген. Ажилды ийи организацаларын ролю оон илден. СЭКП ТК-ның Чыгыш сек-ретари, ССРЭ-нің Дээди Советинин Президиумунуң

Даргазы эл Л. И. Брежневтин иштөөчүлүрү чагаалыга «Сятерин дүжүктүлөр бо чыл-на калбак негиздерин алыр дээрине бугурур мен. Тараа ажалдакыңа кирин турар бугу ийи-айрык болган республикаларын, обдустарын партия райкомшары оңу ажилдар деп бодол тур мен. Ол чорук ажалда ажилдарын дүжүктүлү-ринге дуулаар деп билжөө. Эл Л. И. Бреж-невтин оң чагаалың бистин республиканың со-циалист партия организацалары чүдүлгүлүр дөңгөң болган ажил-хөрескө удурута болдурун. Республиканың хоуу-шөлдөрүне бөгүн иштөө-чүлүрүңа элөөрине-биле 46 ажалда-транспорт от-ридатар болган эволюция ажилдан турар. «Ре-волюцияны чалыкчы», «Улуг Октябрь», ССРЭ-нин 50 чылы, СЭКП-нің XXV съездин ажилдары совхозтарга болган өске-даа ажил-агылдарга иштөөчүлүрүңа дужулаагы чогулмалыг ишпим-шиг түшүлө турар. Ажилды ийи организацалары ажилды ачымдыга «Элөөлө» Дыгык Ким-оол, «Улуг Октябрьдан» Фатей Долганов, «Кызыл-тараа чыгалан» Николай Тымашков, «Бүрүндөгү» совхозтан Василий Артана болган өскө-дөр-даа ажилдын бугу-дүжүктүлүрүңа көсүлү-биле белеткел-чир.

Чөөн-Хемчикте 149 комбайнын 128-ин үрөлдө эвес, оларын чүтпө 50-и, база 43 жаткалык 40-у ажилдан турар. Ажилдын бугу-дүжүктүлүрү база чамык комбайн бүрүзү ээлчег уга-дугуна 3—4 ажил элөөтүн негизин турар. Чыдаганы—ажил-ды чөмөсү организацаларында, ажил ишпимшиг ажилды чөмөсү билжөө. Мындай бойдала өскө рай-онда база бар. Ычтапша республиканың 480 комбайн, 168 жатка бо улуг кампалыда киреш-тин турар. Оларга дары ажилдакчылар, бар чөмөрүн үйлөдөрү партия организацаларында база ажил-агыл удурутулганында, тускай өргөмүштерин негизинин турар. Тарааның чидирин-биле демекселди күштел-дери чутула. Комбайндан болган машинада тара-ра чыдып калбас темпийлерин баш удуз алыр хөреск. Тарааны, амылга кыска сыйтың олоо-ручумалыг кезер. Ишпак тарааны доорука хо-луштурун, элөөдүн, хоралды черге боюс. Бо бү-гүңү тускай өргөмүштер, улусуңу контролерлар, комсомолуңу промотористер доктамак хайга-ар ужурулуг. Республиканың чер ажилдакчыларың ажил-ды бо чылды тарааның ажалдакыңа чогуру үе-биле бедик ишпимшиг артыртырыңа, Улуг Ок-тябрьның байырагыңа күш-ажылы белеткел-че уткууруңа улаптан. Тарааның ажилды амытти кол согулаагы оң.

(СЭТА-ның корр.)

ЧОРГААРЛАНЫП ЧОРБАЙН КАНЧААР

Эрте эрте Хараар-Тейден Эргий харан көрүп тур мен. Эргим торон Совет журттуу Эргелин чагайып аар.

Эртеги хун херелери Эргелин төктүп кесди. Энепелди Торон журттуу Эргелин куулактан тур.

Чаагы совет журтума мен Часейи часейи куулактан.

Ундеси (Каа) Хойбузуу Угени хун деп номчуп ор мен.

Ала-чурттуу чарамы синааан Алды чаагы Хойбузуу Аас-кежин сууду деп Алап-йерооп акым ор мен.

Чуртувустун мөү-боду. Чуртталганы чагайы Чурагайда чурун синаан-Шуртуу-ла мында-ла-дыр.

Акыл-инчи бунд чоңга Аас-кежин айтып турар Ала-чурттуу чарамы синааан

Алды чаагы Хойбузуу Аалын күзөн дайымылар Бурууладыр синааан

Тайын күзөн өндүктөрү Булунгы күш, кежик-ле-дыр!

Чогу чоңга чоңгадым Совет журтун хамаатым Чоңу олдур Хойбузуу Чоргаарланып чорбайн кан-чаар!

Л. ЧАДАМБА.

АЧАЙ

Өртемчеге төртүтүгөн Опейли чаш шааыстан бээр Ачынчын ходаларыны Ачы-күчүн көрүп чор бис.

Карачы дээр сымдарыны Халаачыдан харан чоран Ачынчын карактары Алдын хун деп хоюг, чымчач.

Торгалыкта торлаа хойбуу, Шааалык чалым кырып, Тонун оюу хараалыже Чаштап тура чурттан өстүч.

Адыштары хаваргыже Аныс чарын, буа гуунап, Алы-тоун азыраар дээр Акыл-инчен чарыбадым.

Чыраа-Дорун чымдынадым, Чыгыс дөүп, каргыраалды, Сууруука чорлаанын Уруг-дарыны утас-тыр бис.

Доруксулай берилген бис-Торгалыкта амырдык Маныш, торгу чадкыш деп

Магаданыч чарыгынан. Суук ууун дыйтар сөөртүп, Сууруука бажын тудуш, Кырымдым деп чылдак

Кымыр иштен чажам дивооп. Долат, соокса додукаштым Тоорук деп хурерген Ачынчын шараында Аас-кежин чалып чорур.

Ю. КЮНЗЕГЕШ.

5. ШЕГЕТЕЙДЕР

— Малчынар база-ла салар-дия-биле - ужуражып чугаала-ныккан турар-дыр, Шегетей-дерге халтынар, анда хохой бригада бар—деп, сохкоз директору сүмөлөн чүе.

Августун ол артевинин аяс кааны-даа көчүт. Кызыл-Хая суурну муруну дукунда иши башты, менги харлыг бедия дагы ук черия улуу Могов-Бүренин Монгу-Тайгам джир. База-ла Монгу-Тайга ишкан, көзөдө-ле монгу-боргун ужулбас бедик чүе-дыр. Хунгу херелери дээр, оон монгу боргу шыл ишкан, ыла-лайын чыдар.

Шегетей деп атты аздесипти, оу кады чорал өөрүстү-түп уктап, айтырбылаан, ымаар хаш орган бис. Чик ма-шпа беш кижя чордуусу. Шегетей деп сөстүн ужу-ут-камып тоза татылбарлаан кижя мааша иштине тымал-баан.

— Хойбун саынга адал ту-рарымы ужуру: мында Мугур-Шегетей, Ортаа-Шегетей деп ийн кемчиген бар. Ычан-гаш.—деп, өөрүсү мю оу та-йылбарлап тартып кагылар.

Кызыл-Халдан үгөн шору ак орутан ыча-мында бар чыдырыкта, бистид-биле чересгерип алган ситен ө-бейти чүдүрүп оюан машина меншан бар чор, а оон мурун-да үш буттуг, ногаан мото-циклдиг кижя оору баштан чү-гүртүп бар чыдыр. Ийн элвисе ымаар шыгай кору олуручу-орулун:

— А-а, Маамыр-оол Намзым деп анык койбуусу ышкы-ж. Ажыдаары-даа тергипи ар боор. Көрүгүз талазы-биле райнда бирчө чөдө. Орууус акында Мугур-Шегетейдо кыптагыч ситен сөөртүп ап турары ол-дур—деп барааны-ла-на ташын кааптылар.

Шымап-ла, бичи хал олуру-вуста, демги малчынын кеш-та-кысты кесди. Бүт кы-дында хал-дан арзында кыптал болду. Хал-данга ол-гулапга мүйе-ле шору икжн чөдө. Ийде, сарым, дег, хой дег койту деп даштарын ар-ар-оом-биле шургайдыр аккан кызыл кара сулугу Мугур-Шегетей бо. Оон эгези-ле орук бажым батуунда бор-бак даштары анылар. Мур-нуусче көөрүкүсө, хоудур ышч-даа чок; чүгө хой дег даштарда бүткөп бедик, ча-выс, борбан теблер. Оларны өөрүсү «Вүрүздер» деп та-йылбарлап чорду. Ында орук обонун эртинин, дыйлайын чоруктай. Малчынар-биле ар-гыларда машина чүгө олап чорур. Ала чүгө оорентен чолаачыны күштү ходалы-ла, уран мергежи-ле шы-

Көргөн, кирген малчын өлгө-ривисти дашты-даа, ишти-даа казо-шник, эт-сөвн-даа чет-кир, шегерин болтулаанын эс-керин чордуусу. Ук черия малчынары аалчыларына ак чөмч-даа салып хидүдээр, ажал-ыжн-даа, амырдык чур-ттан ораары-даа ажит-ча-жыт чок дөөрөг бөр чазык

— Бо хушере чедир 40 ажит тонаны кезип белке-дикас. Ам чөра ыяп-ла чет-кир кылдыр белеттен азыр дөш олу чок ходалып тур бис—деп, Салчак Балзы-оо-лун улуг бүүрел-биле чуга-лады.

Көргөн, кирген малчын өлгө-ривисти дашты-даа, ишти-даа казо-шник, эт-сөвн-даа чет-кир, шегерин болтулаанын эс-керин чордуусу. Ук черия малчынары аалчыларына ак чөмч-даа салып хидүдээр, ажал-ыжн-даа, амырдык чур-ттан ораары-даа ажит-ча-жыт чок дөөрөг бөр чазык

— Бо хушере чедир 40 ажит тонаны кезип белке-дикас. Ам чөра ыяп-ла чет-кир кылдыр белеттен азыр дөш олу чок ходалып тур бис—деп, Салчак Балзы-оо-лун улуг бүүрел-биле чуга-лады.

Көргөн, кирген малчын өлгө-ривисти дашты-даа, ишти-даа казо-шник, эт-сөвн-даа чет-кир, шегерин болтулаанын эс-керин чордуусу. Ук черия малчынары аалчыларына ак чөмч-даа салып хидүдээр, ажал-ыжн-даа, амырдык чур-ттан ораары-даа ажит-ча-жыт чок дөөрөг бөр чазык

(Тончүзү, Эгеан № 214, 215, 217 «Шында».)

дээр?! Хакылаан-хокулаан ол козургай даштар арамыга машина дөрге чалган далай-да коробы-ла, ол-бо шывалды, ошенин чоругулар. Машина эрте бөр кылдыр хал-дашта орукту аштан турган иде бол-ду.

— Бо-ла девискөрдө кадыр-берте оруктары шөф органи-затан турган, хол-биле казып, аштан кылган—деп, бир ош та-йылбарлады.

Өг дег борбак даштарым берт череп хоора тартып шамчедип, орук улур казып турганым көргөн, кижя күжү ыдыг-дыр, деминг састан те-во туду чир деп чүе ол-дур—деп магадаан, бүүрөн бодалар барк ала-чайга-ла-дыр килри кылдыр.

Ортаа-Шегетей. Толайты кемшөдо чуртан турар азон каш малчынарыны ак өлгө-риве кире, олар-биле ужура-жып, чугаалашымыс. Чоок-ка-мышн өлгөринин элери база чыгып кезгалып, айтыр-лар салып, шүдүттер-даа ном-чун бөрүн дээр—чөрдө база сонуурган чон болду.

«Могов-Бүрөн» совхозун үшү хойжу бригаданын малчынары ол. Бажы бүүрар берип, сирепи мага-боттуг, чугаар, шимчөшөптин илэ-анда палымын, адал ажит харыг, 1935 чыдал бөр пар-тия кеңигуу Салчак Балзы-оо-лун Шымап—улуунга хунду-тоодиг бригадар. Оон-биле дөөрөштивис. Оон бри-гадында 18 колон хой бажы-ла-ттыган, оларын 13 колон-гында төрүт хой бар. Ук бри-гада шунту 8310 баш хой семис шыраак, оша-мөчтү. Ол бригаданын ситен кезип бел-ке-дикас 70 тона.

— Бо хушере чедир 40 ажит тонаны кезип белке-дикас. Ам чөра ыяп-ла чет-кир кылдыр белеттен азыр дөш олу чок ходалып тур бис—деп, Салчак Балзы-оо-лун улуг бүүрел-биле чуга-лады.

Көргөн, кирген малчын өлгө-ривисти дашты-даа, ишти-даа казо-шник, эт-сөвн-даа чет-кир, шегерин болтулаанын эс-керин чордуусу. Ук черия малчынары аалчыларына ак чөмч-даа салып хидүдээр, ажал-ыжн-даа, амырдык чур-ттан ораары-даа ажит-ча-жыт чок дөөрөг бөр чазык

— Бо хушере чедир 40 ажит тонаны кезип белке-дикас. Ам чөра ыяп-ла чет-кир кылдыр белеттен азыр дөш олу чок ходалып тур бис—деп, Салчак Балзы-оо-лун улуг бүүрел-биле чуга-лады.

Көргөн, кирген малчын өлгө-ривисти дашты-даа, ишти-даа казо-шник, эт-сөвн-даа чет-кир, шегерин болтулаанын эс-керин чордуусу. Ук черия малчынары аалчыларына ак чөмч-даа салып хидүдээр, ажал-ыжн-даа, амырдык чур-ттан ораары-даа ажит-ча-жыт чок дөөрөг бөр чазык

— Бо хушере чедир 40 ажит тонаны кезип белке-дикас. Ам чөра ыяп-ла чет-кир кылдыр белеттен азыр дөш олу чок ходалып тур бис—деп, Салчак Балзы-оо-лун улуг бүүрел-биле чуга-лады.

Көргөн, кирген малчын өлгө-ривисти дашты-даа, ишти-даа казо-шник, эт-сөвн-даа чет-кир, шегерин болтулаанын эс-керин чордуусу. Ук черия малчынары аалчыларына ак чөмч-даа салып хидүдээр, ажал-ыжн-даа, амырдык чур-ттан ораары-даа ажит-ча-жыт чок дөөрөг бөр чазык

— Бо хушере чедир 40 ажит тонаны кезип белке-дикас. Ам чөра ыяп-ла чет-кир кылдыр белеттен азыр дөш олу чок ходалып тур бис—деп, Салчак Балзы-оо-лун улуг бүүрел-биле чуга-лады.

Көргөн, кирген малчын өлгө-ривисти дашты-даа, ишти-даа казо-шник, эт-сөвн-даа чет-кир, шегерин болтулаанын эс-керин чордуусу. Ук черия малчынары аалчыларына ак чөмч-даа салып хидүдээр, ажал-ыжн-даа, амырдык чур-ттан ораары-даа ажит-ча-жыт чок дөөрөг бөр чазык

— Бо хушере чедир 40 ажит тонаны кезип белке-дикас. Ам чөра ыяп-ла чет-кир кылдыр белеттен азыр дөш олу чок ходалып тур бис—деп, Салчак Балзы-оо-лун улуг бүүрел-биле чуга-лады.

Көргөн, кирген малчын өлгө-ривисти дашты-даа, ишти-даа казо-шник, эт-сөвн-даа чет-кир, шегерин болтулаанын эс-керин чордуусу. Ук черия малчынары аалчыларына ак чөмч-даа салып хидүдээр, ажал-ыжн-даа, амырдык чур-ттан ораары-даа ажит-ча-жыт чок дөөрөг бөр чазык

— Бо хушере чедир 40 ажит тонаны кезип белке-дикас. Ам чөра ыяп-ла чет-кир кылдыр белеттен азыр дөш олу чок ходалып тур бис—деп, Салчак Балзы-оо-лун улуг бүүрел-биле чуга-лады.

Көргөн, кирген малчын өлгө-ривисти дашты-даа, ишти-даа казо-шник, эт-сөвн-даа чет-кир, шегерин болтулаанын эс-керин чордуусу. Ук черия малчынары аалчыларына ак чөмч-даа салып хидүдээр, ажал-ыжн-даа, амырдык чур-ттан ораары-даа ажит-ча-жыт чок дөөрөг бөр чазык

— Бо хушере чедир 40 ажит тонаны кезип белке-дикас. Ам чөра ыяп-ла чет-кир кылдыр белеттен азыр дөш олу чок ходалып тур бис—деп, Салчак Балзы-оо-лун улуг бүүрел-биле чуга-лады.

Көргөн, кирген малчын өлгө-ривисти дашты-даа, ишти-даа казо-шник, эт-сөвн-даа чет-кир, шегерин болтулаанын эс-керин чордуусу. Ук черия малчынары аалчыларына ак чөмч-даа салып хидүдээр, ажал-ыжн-даа, амырдык чур-ттан ораары-даа ажит-ча-жыт чок дөөрөг бөр чазык

— Бо хушере чедир 40 ажит тонаны кезип белке-дикас. Ам чөра ыяп-ла чет-кир кылдыр белеттен азыр дөш олу чок ходалып тур бис—деп, Салчак Балзы-оо-лун улуг бүүрел-биле чуга-лады.

Көргөн, кирген малчын өлгө-ривисти дашты-даа, ишти-даа казо-шник, эт-сөвн-даа чет-кир, шегерин болтулаанын эс-керин чордуусу. Ук черия малчынары аалчыларына ак чөмч-даа салып хидүдээр, ажал-ыжн-даа, амырдык чур-ттан ораары-даа ажит-ча-жыт чок дөөрөг бөр чазык

— Бо хушере чедир 40 ажит тонаны кезип белке-дикас. Ам чөра ыяп-ла чет-кир кылдыр белеттен азыр дөш олу чок ходалып тур бис—деп, Салчак Балзы-оо-лун улуг бүүрел-биле чуга-лады.

Көргөн, кирген малчын өлгө-ривисти дашты-даа, ишти-даа казо-шник, эт-сөвн-даа чет-кир, шегерин болтулаанын эс-керин чордуусу. Ук черия малчынары аалчыларына ак чөмч-даа салып хидүдээр, ажал-ыжн-даа, амырдык чур-ттан ораары-даа ажит-ча-жыт чок дөөрөг бөр чазык

— Бо хушере чедир 40 ажит тонаны кезип белке-дикас. Ам чөра ыяп-ла чет-кир кылдыр белеттен азыр дөш олу чок ходалып тур бис—деп, Салчак Балзы-оо-лун улуг бүүрел-биле чуга-лады.

Көргөн, кирген малчын өлгө-ривисти дашты-даа, ишти-даа казо-шник, эт-сөвн-даа чет-кир, шегерин болтулаанын эс-керин чордуусу. Ук черия малчынары аалчыларына ак чөмч-даа салып хидүдээр, ажал-ыжн-даа, амырдык чур-ттан ораары-даа ажит-ча-жыт чок дөөрөг бөр чазык

— Бо хушере чедир 40 ажит тонаны кезип белке-дикас. Ам чөра ыяп-ла чет-кир кылдыр белеттен азыр дөш олу чок ходалып тур бис—деп, Салчак Балзы-оо-лун улуг бүүрел-биле чуга-лады.

Көргөн, кирген малчын өлгө-ривисти дашты-даа, ишти-даа казо-шник, эт-сөвн-даа чет-кир, шегерин болтулаанын эс-керин чордуусу. Ук черия малчынары аалчыларына ак чөмч-даа салып хидүдээр, ажал-ыжн-даа, амырдык чур-ттан ораары-даа ажит-ча-жыт чок дөөрөг бөр чазык

— Бо хушере чедир 40 ажит тонаны кезип белке-дикас. Ам чөра ыяп-ла чет-кир кылдыр белеттен азыр дөш олу чок ходалып тур бис—деп, Салчак Балзы-оо-лун улуг бүүрел-биле чуга-лады.

Көргөн, кирген малчын өлгө-ривисти дашты-даа, ишти-даа казо-шник, эт-сөвн-даа чет-кир, шегерин болтулаанын эс-керин чордуусу. Ук черия малчынары аалчыларына ак чөмч-даа салып хидүдээр, ажал-ыжн-даа, амырдык чур-ттан ораары-даа ажит-ча-жыт чок дөөрөг бөр чазык

— Бо хушере чедир 40 ажит тонаны кезип белке-дикас. Ам чөра ыяп-ла чет-кир кылдыр белеттен азыр дөш олу чок ходалып тур бис—деп, Салчак Балзы-оо-лун улуг бүүрел-биле чуга-лады.

Көргөн, кирген малчын өлгө-ривисти дашты-даа, ишти-даа казо-шник, эт-сөвн-даа чет-кир, шегерин болтулаанын эс-керин чордуусу. Ук черия малчынары аалчыларына ак чөмч-даа салып хидүдээр, ажал-ыжн-даа, амырдык чур-ттан ораары-даа ажит-ча-жыт чок дөөрөг бөр чазык

— Бо хушере чедир 40 ажит тонаны кезип белке-дикас. Ам чөра ыяп-ла чет-кир кылдыр белеттен азыр дөш олу чок ходалып тур бис—деп, Салчак Балзы-оо-лун улуг бүүрел-биле чуга-лады.

аэс, дзан утазымак, бистер үчү келгөшүмө, ошо ба-рылар чалыга чүгө бистин эи-өөрүсү үшү шыдаас бистин ээокиветини кончун деп, хо-мулалы чугаалашып турган-пар чадвас.

Монгу-Тайгага, көк сула-дан алгыда, тараа тарывас. Ычанган төздө, ногаа ду-жайым чугаалаан-даа дүжүк чок. Чаныс сос-биле: ногаа байтыгы тараа үмөс чөргө ногаа тарым деп хлмичек-теген хөрө чүу боор. Ындыг бө дээрге, бир бажыныи хө-жимини иштиле - дөрт-бөш дөг картофель олуртуй каанын өөрүдүс. Чогуи чер иштине чыдар дүжүдү өргөн ээс, бир ээс сыын барымаалаар чүө болза, ында чаагы кар-тофельи деп ребишарала беш кылар берге: ситларын белин метр ажан турар чыгып чорду. Оларын чалыга сик-лар база көстүп олургулам.

База чаагы дүжүктүг. Дү-жүктө бө? Чадвас. Дүжүктө чедикшиктик болгала, ош ажал-херекте ишчлалн көрө чүл?

Ой, шымап, суг деп айты-рым бар-ла болгай. Ол-даа ужур бар. Чүгө сөөртүрү-ярк боордан башка, Наргы-ш-даа, Мугурдуу-лаа суу четпир. Ош илай суурну ийден кезилешип ирши келген Мугур бугам бар-ла болгай. Ош чөп ажылаар бол-за, суурну кудумчулары но-гаары берип болур. Алаа кү-зөп болгаш күш херек.

Амдымында Мугур бугам куртаг чыдар. Суурну бажы-ла орук акында тогуучу ту-расызды болуу—чарак-улаан үрөй чүшүдүп алган даш өл-кө-даа ият вок турар, ош ча-нында бажын үшү алган Муг-гур бугам-даа ият чок чыдар.

Алар-бодусу талазы-биле Монгу-Тайга онагай чөрдүр. Тывола аназ дөмөкөжир бу-дуннар чок деп дийим-биле чугаалап болур. Ол черин чо-рутуп домаа-биле алырга, тас-ник бөзип ховар көстүр. Дал-ларда чүгө сугулар терч дүктү сарыктар оштан чо-руур. Малчынары чугаа-жы-биле алырга, кыжып кончуп соок, хат-шуурган малдын чы-зын доңуу ивантар. Тоолы-дыкта хун 12 шакта үгөн, 2 шакта доран аят бар. Ындыг кылдыр, ылаза черлер-дыр.

Амдымында Мугур бугам куртаг чыдар. Суурну бажы-ла орук акында тогуучу ту-расызды болуу—чарак-улаан үрөй чүшүдүп алган даш өл-кө-даа ият вок турар, ош ча-нында бажын үшү алган Муг-гур бугам-даа ият чок чыдар.

Алар-бодусу талазы-биле Монгу-Тайга онагай чөрдүр. Тывола аназ дөмөкөжир бу-дуннар чок деп дийим-биле чугаалап болур. Ол черин чо-рутуп домаа-биле алырга, тас-ник бөзип ховар көстүр. Дал-ларда чүгө сугулар терч дүктү сарыктар оштан чо-руур. Малчынары чугаа-жы-биле алырга, кыжып кончуп соок, хат-шуурган малдын чы-зын доңуу ивантар. Тоолы-дыкта хун 12 шакта үгөн, 2 шакта доран аят бар. Ындыг кылдыр, ылаза черлер-дыр.

Амдымында Мугур бугам куртаг чыдар. Суурну бажы-ла орук акында тогуучу ту-расызды болуу—чарак-улаан үрөй чүшүдүп алган даш өл-кө-даа ият вок турар, ош ча-нында бажын үшү алган Муг-гур бугам-даа ият чок чыдар.

Алар-бодусу талазы-биле Монгу-Тайга онагай чөрдүр. Тывола аназ дөмөкөжир бу-дуннар чок деп дийим-биле чугаалап болур. Ол черин чо-рутуп домаа-биле алырга, тас-ник бөзип ховар көстүр. Дал-ларда чүгө сугулар терч дүктү сарыктар оштан чо-руур. Малчынары чугаа-жы-биле алырга, кыжып кончуп соок, хат-шуурган малдын чы-зын доңуу ивантар. Тоолы-дыкта хун 12 шакта үгөн, 2 шакта доран аят бар. Ындыг кылдыр, ылаза черлер-дыр.

Амдымында Мугур бугам куртаг чыдар. Суурну бажы-ла орук акында тогуучу ту-расызды болуу—чарак-улаан үрөй чүшүдүп алган даш өл-кө-даа ият вок турар, ош ча-нында бажын үшү алган Муг-гур бугам-даа ият чок чыдар.

Алар-бодусу талазы-биле Монгу-Тайга онагай чөрдүр. Тывола аназ дөмөкөжир бу-дуннар чок деп дийим-биле чугаалап болур. Ол черин чо-рутуп домаа-биле алырга, тас-ник бөзип ховар көстүр. Дал-ларда чүгө сугулар терч дүктү сарыктар оштан чо-руур. Малчынары чугаа-жы-биле алырга, кыжып кончуп соок, хат-шуурган малдын чы-зын доңуу ивантар. Тоолы-дыкта хун 12 шакта үгөн, 2 шакта доран аят бар. Ындыг кылдыр, ылаза черлер-дыр.

Амдымында Мугур бугам куртаг чыдар. Суурну бажы-ла орук акында тогуучу ту-расызды болуу—чарак-улаан үрөй чүшүдүп алган даш өл-кө-даа ият вок турар, ош ча-нында бажын үшү алган Муг-гур бугам-даа ият чок чыдар.

Алар-бодусу талазы-биле Монгу-Тайга онагай чөрдүр. Тывола аназ дөмөкөжир бу-дуннар чок деп дийим-биле чугаалап болур. Ол черин чо-рутуп домаа-биле алырга, тас-ник бөзип ховар көстүр. Дал-ларда чүгө сугулар терч дүктү сарыктар оштан чо-руур. Малчынары чугаа-жы-биле алырга, кыжып кончуп соок, хат-шуурган малдын чы-зын доңуу ивантар. Тоолы-дыкта хун 12 шакта үгөн, 2 шакта доран аят бар. Ындыг кылдыр, ылаза черлер-дыр.

Амдымында Мугур бугам куртаг чыдар. Суурну бажы-ла орук акында тогуучу ту-расызды болуу—чарак-улаан үрөй чүшүдүп алган даш өл-кө-даа ият вок турар, ош ча-нында бажын үшү алган Муг-гур бугам-даа ият чок чыдар.

Алар-бодусу талазы-биле Монгу-Тайга онагай чөрдүр. Тывола аназ дөмөкөжир бу-дуннар чок деп дийим-биле чугаалап болур. Ол черин чо-рутуп домаа-биле алырга, тас-ник бөзип ховар көстүр. Дал-ларда чүгө сугулар терч дүктү сарыктар оштан чо-руур. Малчынары чугаа-жы-биле алырга, кыжып кончуп соок, хат-шуурган малдын чы-зын доңуу ивантар. Тоолы-дыкта хун 12 шакта үгөн, 2 шакта доран аят бар. Ындыг кылдыр, ылаза черлер-дыр.

Амдымында Мугур бугам куртаг чыдар. Суурну бажы-ла орук акында тогуучу ту-расызды болуу—чарак-улаан үрөй чүшүдүп алган даш өл-кө-даа ият вок турар, ош ча-нында бажын үшү алган Муг-гур бугам-даа ият чок чыдар.

Алар-бодусу талазы-биле Монгу-Тайга онагай чөрдүр. Тывола аназ дөмөкөжир бу-дуннар чок деп дийим-биле чугаалап болур. Ол черин чо-рутуп домаа-биле алырга, тас-ник бөзип ховар көстүр. Дал-ларда чүгө сугулар терч дүктү сарыктар оштан чо-руур. Малчынары чугаа-жы-биле алырга, кыжып кончуп соок, хат-шуурган малдын чы-зын доңуу ивантар. Тоолы-дыкта хун 12 шакта үгөн, 2 шакта доран аят бар. Ындыг кылдыр, ылаза черлер-дыр.

Амдымында Мугур бугам куртаг чыдар. Суурну бажы-ла орук акында тогуучу ту-расызды болуу—чарак-